

Zastupljenost zavičajnoga govora (čakavštine) u suvremenoj nastavi

Suvremeni predmetni kurikulumi ističu važnost načela zavičajnosti u nastavi. Stoga je zadaća učitelja upoznati učenike s razlikama hrvatskoga standardnoga jezika i zavičajnoga govora. Nažalost, zbog naglog napretka i sve veće uporabe tehnologije, ubrzanog načina života i migracija stanovništva zavičajni govori pomalo nestaju ili padaju u zaborav. Potaknute time, učiteljice razredne nastave Jagoda Čopac iz OŠ Trstenik iz Splita i Sandra Podrug iz OŠ Split 3 provele su istraživanje među učiteljima splitskih i okolnih škola te učitelja otoka Korčule o stavovima zastupljenosti zavičajnoga govora (čakavštine) u suvremenoj nastavi od 1. do 4. razreda te u ovom radu prezentirale dobivene rezultate.

Ključne riječi: načelo zavičajnosti, zavičajni govor, čakavština, istraživanje, rezultati istraživanja

Uvod

Njegovanje zavičajnoga govora u današnje vrijeme digitalizacije i svjetske globalizacije veliki je izazov za učitelje. Suvremena istraživanja pokazuju da učenici jedva poznaju neke osnovne riječi zavičajnoga govora. Razlozi za to su brojni, primjerice, u obiteljima se u svakodnevnom govoru sve manje komunicira na zavičajnim idiomima, djeca sve manje imaju priliku slušati izvorne govornike, a njihov govor je pod velikim utjecajem medija. Sve navedeno ukazuje na potrebu usmjeravanja učenika na očuvanje zaboravljenih riječi koje su temelj kulturnog identiteta. Škola je jedno od najvažnijih mjesta koje djeci može osigurati priliku i ponuditi model za usvajanje starih, zaboravljenih riječi kroz rad učitelja koji njeguju tradiciju i govor predaka te potiču učenike na raznovrsne aktivnosti vezane uz ovu problematiku.

Učiteljice dviju partnerskih škola OŠ Trstenik i OŠ Split 3, Jagoda Čopac i Sandra Podrug, vode izvannastavnu aktivnost Čuvari baštine. Kroz nju su provele razredni projekt „Restimo s čakavicon“. Prezentirale su ga kolegama, učiteljima razredne nastave, na županijskim stručnim vijećima grada Splita i otoka Korčule. Željele su anketnim upitnikom od njih saznati koliko u svom radu njeguju zavičajni govor i usporediti zastupljenost čakavštine između škola otoka Korčule te grada Splita i njegove okolice.

Cilj istraživanja

- Istražiti stavove učitelja razredne nastave o zastupljenosti zavičajnoga govora (čakavštine) u suvremenoj nastavi.

Hipoteze (pretpostavke)

- učitelji otočkih škola u nastavi više njeguju zavičajni govor od učitelja grada Splita i okolice
- učenici otočkih škola više se vole izražavati zavičajnim govorom
- pjesme čakavskih pjesnika nedovoljno su zastupljene u školskim čitankama

Ispitanici i metode istraživanja

Ispitanici

- učitelji razredne nastave grada Splita i okolice
- učitelji razredne nastave otoka Korčule

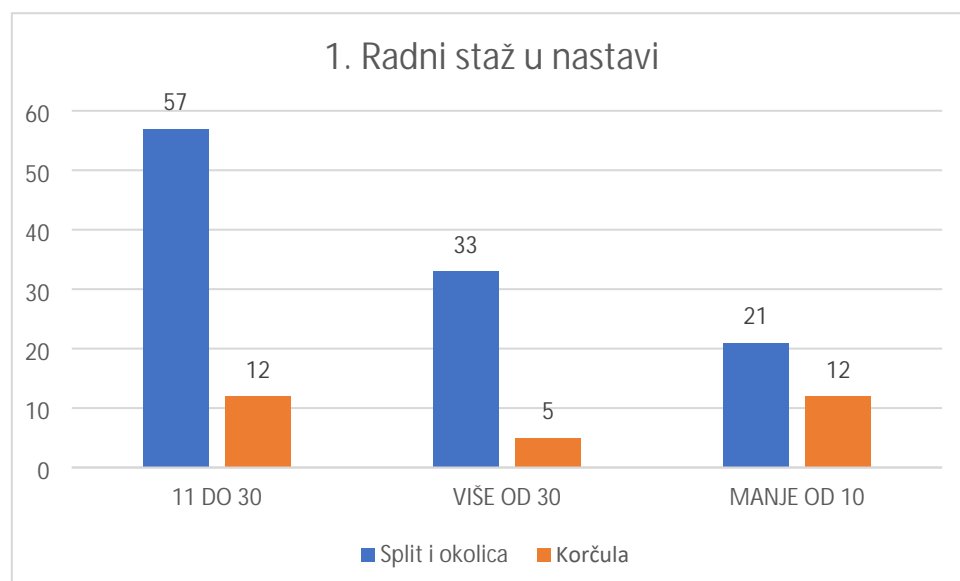
Metode istraživanja

U istraživanju je korišten online upitnik od 19 pitanja izrađen alatom Google Forms. Prvi dio upitnika sadrži pitanja vezana za sociodemografske osobine učitelja (spol, mjesto zaposlenja, godine radnog staža i razred u kojem predaju), a u drugom dijelu su ponuđena pitanja usmjerena na korištenje čakavštine u suvremenoj nastavi. Upitnik se sastoji od pitanja višestrukog odgovora i pitanja otvorenog tipa.

Rezultati

Ispitivanje je provedeno tijekom šk. g. 2020./21. i 2021./22. na uzorku od 111 učitelja grada Splita i okolice te 29 učitelja otoka Korčule.

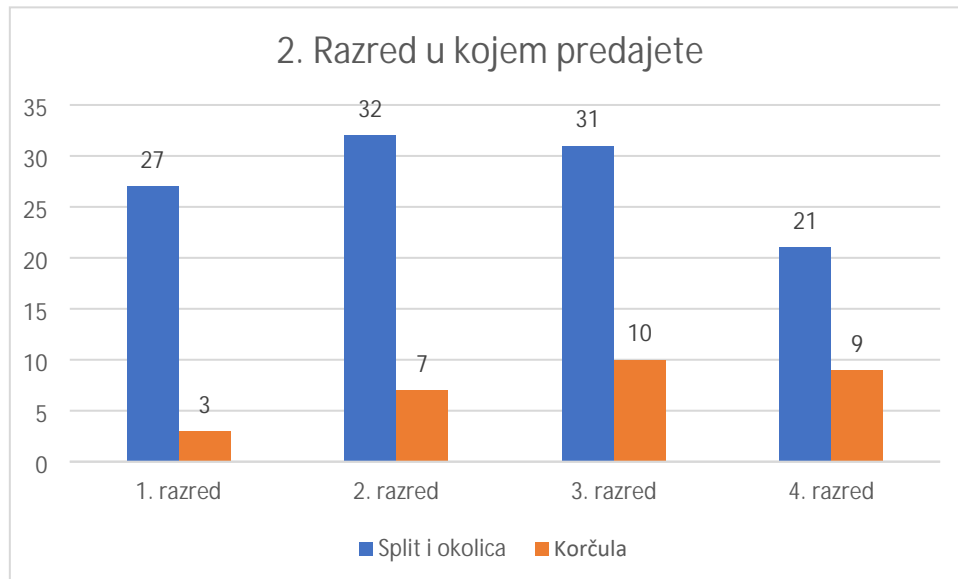
Radni staž svih učitelja prikazan je grafikonom.

Slika 1. Prikaz radnog staža učitelja razredne nastave

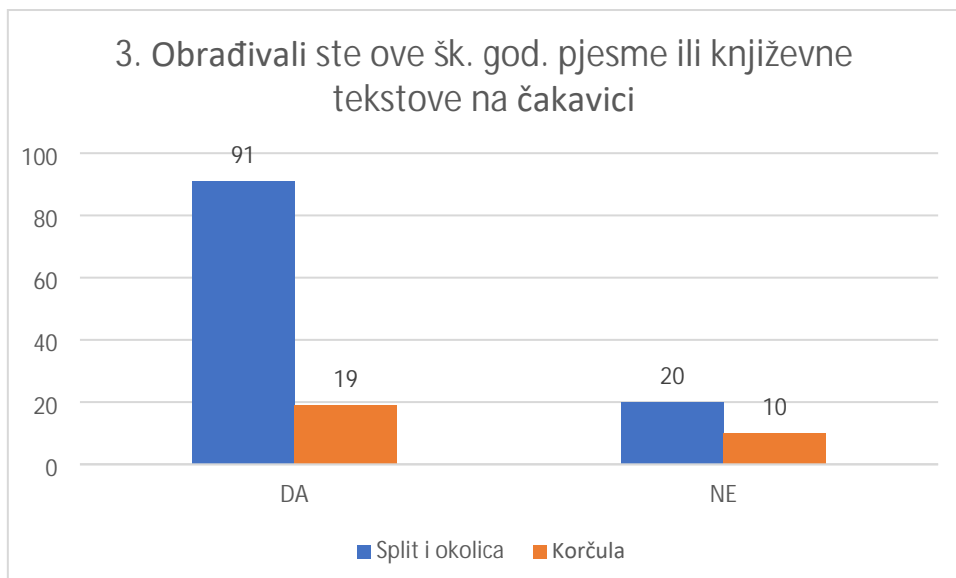
Otpriblike polovina ispitanih učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (51 %) ima od 11 do 30, 30% njih ima više od 30, a 19% ima manje od 10 godina radnoga staža. U korčulanskim školama ima podjednak broj učitelja s ukupnim stažom u nastavi od 11 do 30 godina (42%) i onih s manje od 10 godina (41%), a ostali učitelji (17%) su u kategoriji s više od 30 godina radnoga staža. Usporedbom dobivenih rezultata vidljivo je da Split i okolica imaju

veći broj učitelja s više od 30 godina radnoga staža od onih s otoka Korčule. To znači da je među korčulanskim ispitanicima veći broj učitelja srednje i mlađe populacije dok u Splitu i okolici prevladava populacija srednje i starije dobi.

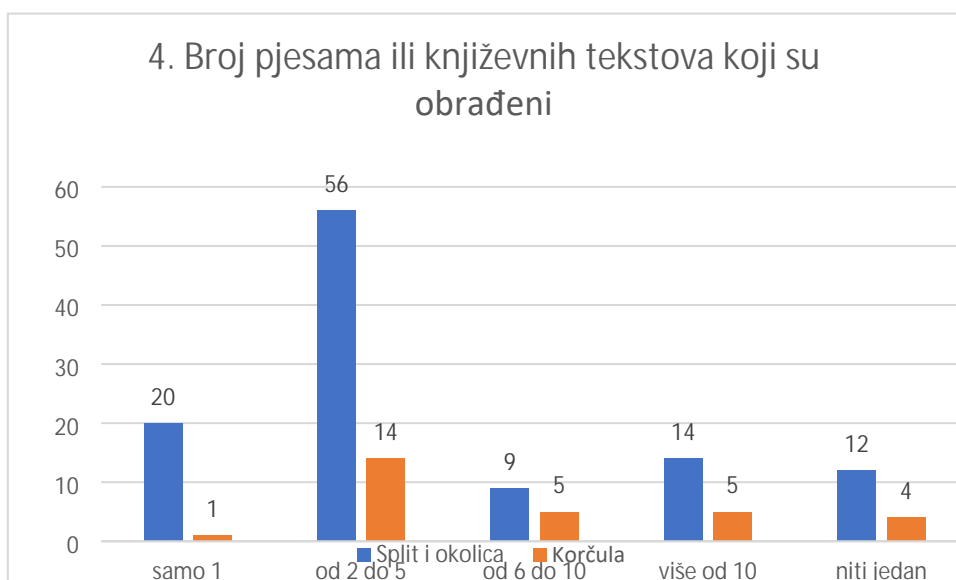
Slika 2. Prikaz razreda u kojemu predaju učitelji tijekom šk. god.

Najveći broj ispitanih učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola predaju u drugom (29%) i trećem razredu (28%) dok 24% predaje u prvom razredu. Najmanji broj splitskih ispitanika (19%) predaje u četvrtom razredu tekuće školske godine. Najveći broj učitelja s otoka Korčule predaje u trećem (35%) i četvrtom razredu (31%). U drugom razredu predaje 24%, a u prvom 10%. Rezultati pokazuju da je najveća zastupljenost učitelja splitskih škola koji predaju u drugim i trećim razredima, dok na otoku Korčuli najviše predaju u trećim i četvrtim razredima. Najmanji broj splitskih ispitanika predaje u četvrtom, a korčulanskih predaje u prvom razredu.

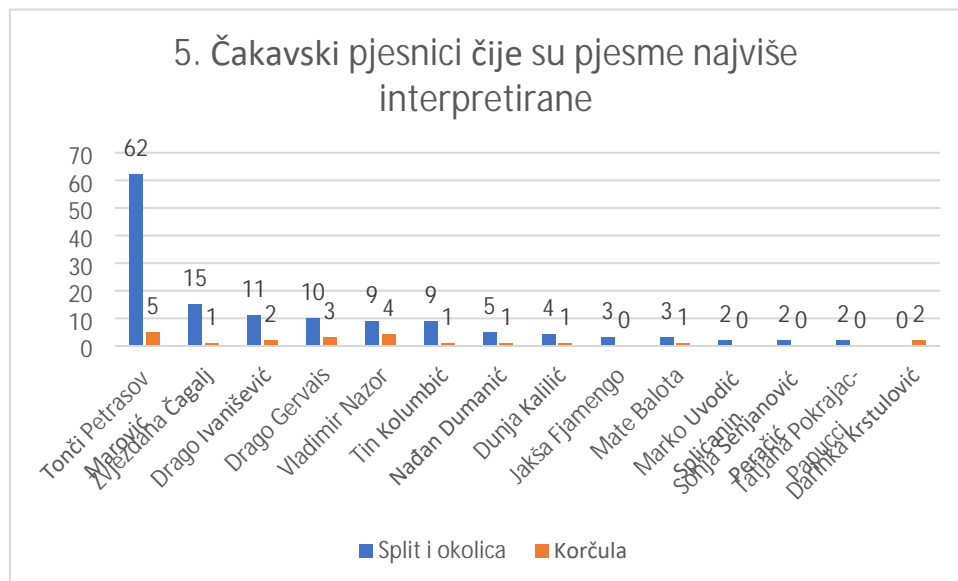
Slika 3. Prikaz količine obrađenih pjesama ili književnih tekstova na čakavici

Veći broj učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (82%) te otoka Korčule (66%) obrađivao je pjesme ili književne tekstove na čakavici, dok manji dio učitelja to nisu učinili tijekom školske godine. Dobiveni rezultati su ohrabrujući jer ukazuju na veliku zastupljenost zavičajnoga govora u navedenim školama. Također, treba naglasiti da se ne slažu s postavljenom pretpostavkom o tome da učitelji otočkih škola više njeguju čakavicu u nastavi od učitelja splitskih i okolnih škola.

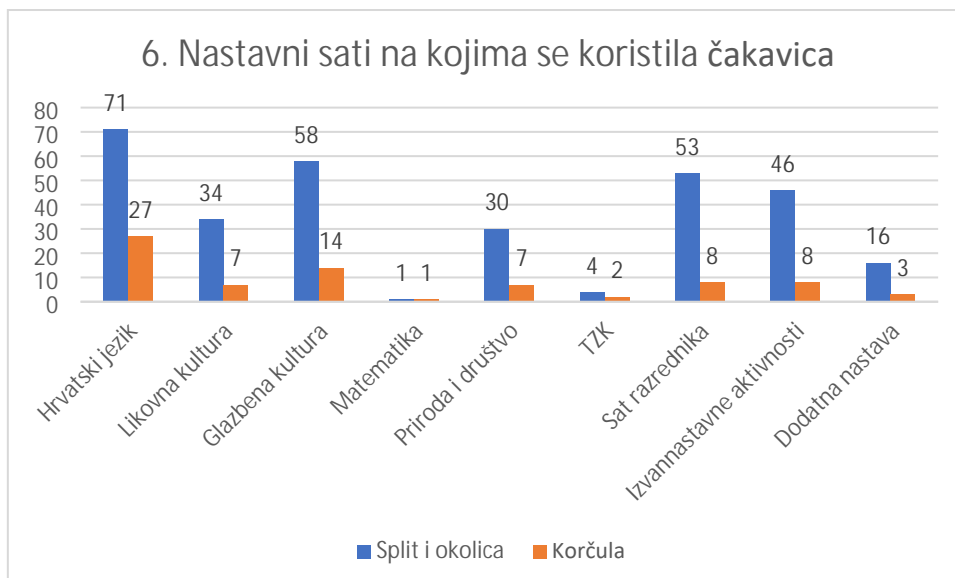
Slika 4. Prikaz broja obrađenih pjesama ili književnih tekstova

Iz navedenih podataka vidljivo je da polovina ispitanih učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (50%) te otoka Korčule (48%) je obradilo od 2 do 5 pjesama ili tekstova na zavičajnom govoru tekuće školske godine, 18 % splitskih učitelja samo jednu, njih 8% od 6 do 10, a 13% više od 10 pjesama i tekstova, dok 11% njih nije obradilo niti jedno od navedenog. 17% korčulanskih ispitanika obradilo je 6 do 10 kao i više od 10 pjesama i tekstova, 4 % njih po jedno, a 14% niti jedno od navedenog. Podatci ukazuju da je kod ispitanih splitskih učitelja veća zastupljenost onih koji obrađuju pjesme i tekstove na čakavici u odnosu na učitelje s otoka Korčule, što također ne potvrđuje pretpostavku o zastupljenosti zavičajnoga govora u nastavi u korist otočkih škola, iako treba naglasiti da se na otočkom području čakavica više koristi u neformalnom, svakodnevnom govoru.

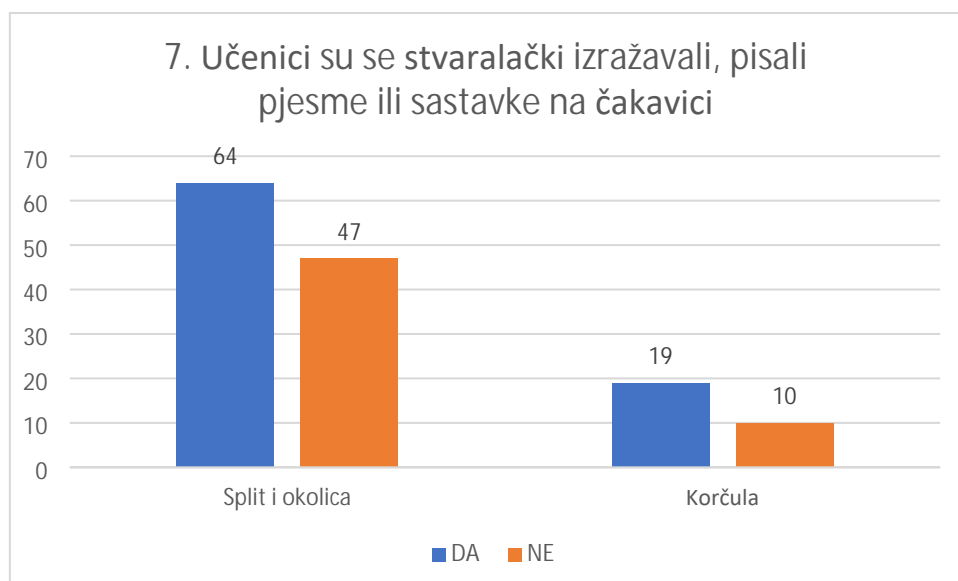
Slika 5. Prikaz popisa čakavskih pjesnika čije su pjesme najviše interpretirane

Najveći broj ispitanih učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (53%) te otoka Korčule (33%) interpretirali su književna djela čakavskog pjesnika Tonča Petrasova Marovića. Od ostalih pjesnika u Splitu su najviše zastupljeni Zvezdana Čagalj (13%), Drago Ivanišević (9%), Drago Gervais (9%), Vladimir Nazor (8%), Tin Kolumbić (8%), Nađan Dumanić (4%) i Dunja Kalilić (3%). Od ostalih pjesnika na Korčuli su najzastupljeniji Vladimir Nazor (27%), Drago Gervais (20%), Drago Ivanišević (13%) i Zvezdana Čagalj (7%). U prikazu podataka uočava se preklapanje zastupljenosti istih pjesnika obaju ispitnih područja. Također, vezano uz ispitanike s otoka Korčule, vidljiva je zastupljenost lokalnih čakavskih pjesnika (npr. Darinka Krstulović, Izvor Oreb, Kate Jerinić) što je različito u odnosu na splitske ispitanike.

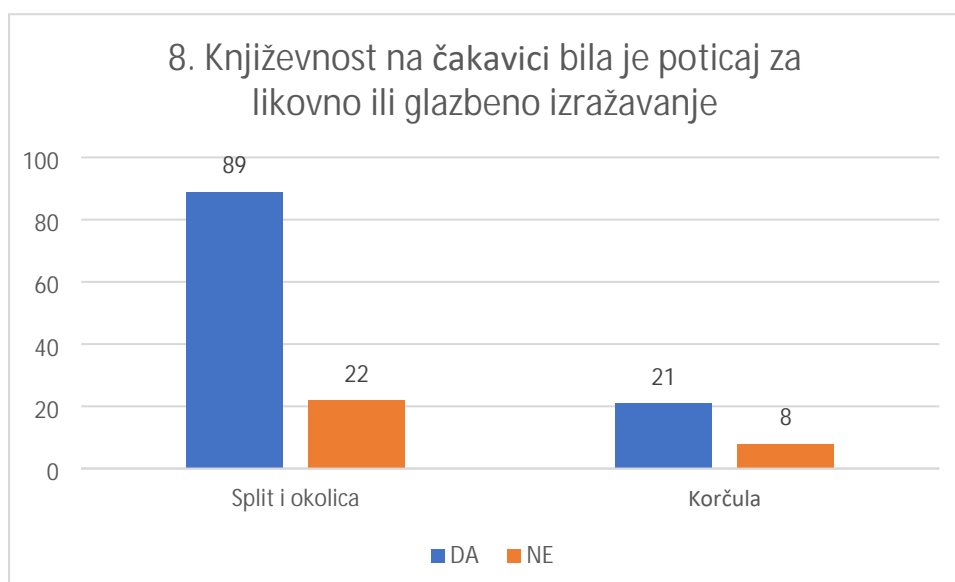
Slika 6. Prikaz popisa nastavnih sati na kojima se koristila čakavica

Rezultati pokazuju da najveći broj učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola te otoka Korčule čakavicu najviše koriste u svome radu na satovima Hrvatskoga jezika (Split i okolica 23%, Korčula 35%), zatim Glazbene kulture (Split i Korčula 18%), Sata razrednika (Split 17%, Korčula 11%) i izvannastavnih aktivnosti (Split 15%, Korčula 10%). Što se tiče zastupljenosti u Hrvatskome jeziku, to je bilo i očekivano jer se čakavica od prvoga razreda provlači kroz ishode navedenoga predmeta. U Glazbenoj kulturi zastupljenost je također velika s obzirom na to da se u oba područja koja su obuhvaćena ispitivanjem daje prednost glazbi čiji su tekstovi pisani čakavskim izričajem. Satovi razrednika i izvannastavnih aktivnosti često se koriste za provedbu aktivnosti na čakavštini jer osiguravaju vrijeme za realizaciju raznovrsnih projekata i aktivnosti. Likovna kultura te Priroda i društvo znatno su i otprilike podjednako zastupljene radi integracije i korelacije nastavnih sadržaja. Određeni broj ispitanih učitelja čakavske aktivnosti provodi na satovima dodatne nastave te Tjelesne i zdravstvene kulture kroz zavičajne plesove i igre. Čakavština je najmanje zastupljena na Matematici, iako maštoviti učitelji uspijevaju i tu pronaći korelaciju za navedeno.

Slika 7. Prikaz stvaralačkog izražavanja učenika na čakavici

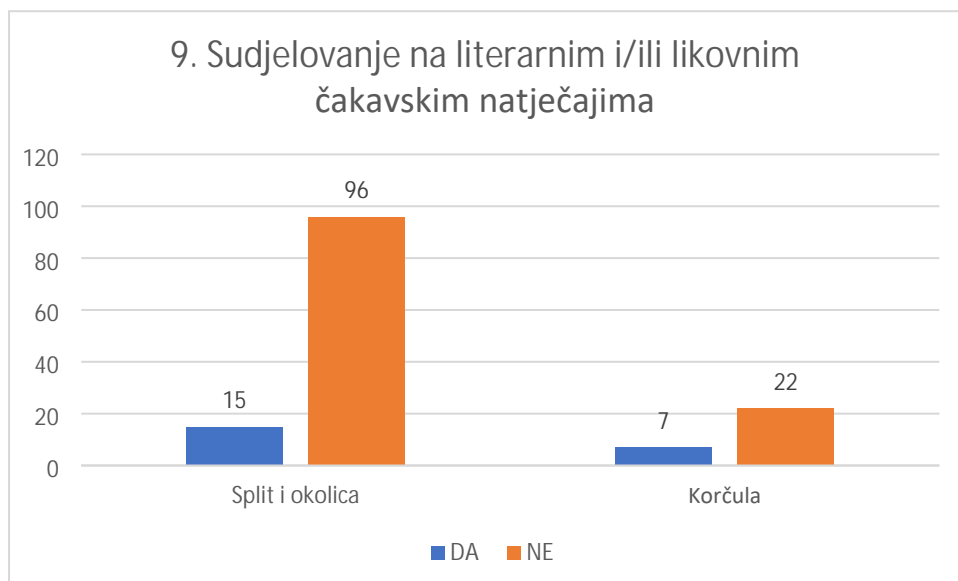
Veći broj ispitanih učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (58%) te otoka Korčule (66%) poticao je svoje učenike na stvaralački rad pisanjem pjesama ili sastavaka na čakavici. Navedeni podatci ukazuju na to da su se učenici korčulanskih škola nešto više stvaralački pisano izražavali od učenika splitskih i okolnih škola.

Slika 8. Prikaz koliko je književnost na čakavici bila poticaj za likovno ili glazbeno izražavanje

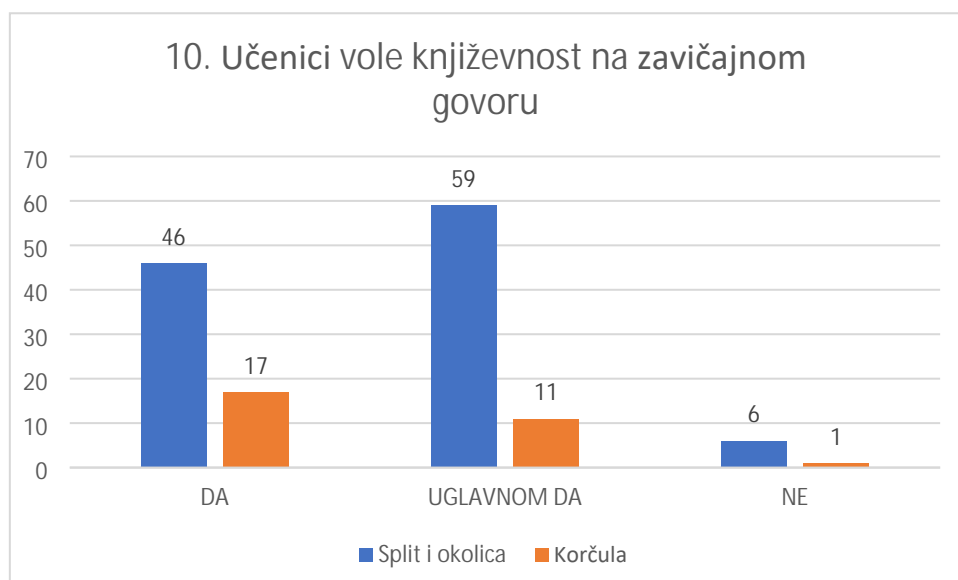
Iz grafikona je vidljivo da veliki broj ispitanih učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (80%) te otoka Korčule (72%) smatra da je književnost na čakavici bila poticaj za

likovno ili glazbeno izražavanje njihovih učenika. Navedeni podatci ukazuju na to da je kod učitelja Splita i okolice ta zastupljenost bila u većoj mjeri u odnosu na otok Korčulu.

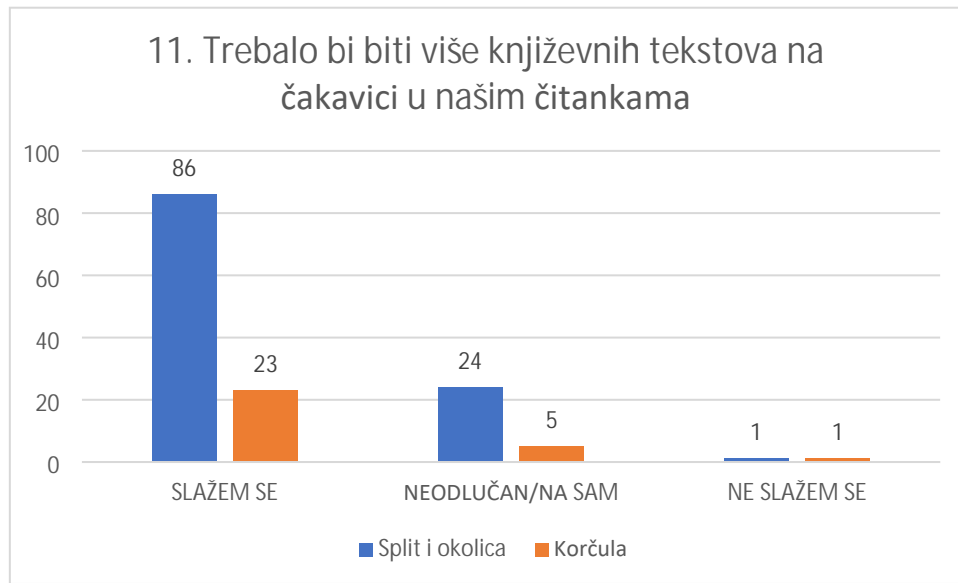
Slika 9. Prikaz sudjelovanja učenika na literarnim i/ili likovnim čakavskim natječajima

Veći broj ispitanih učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (86%) te otoka Korčule (76%) ne sudjeluje na literarnim i/ili likovnim čakavskim natječajima što ih organiziraju pojedine škole poput OŠ Bijaći („Ča u versin, riči i pinelu“), OŠ Grohote na otoku Šolti („Ča-more-judi“) i sl. Navedeni podatci ipak pokazuju veću uključenost otočkih učenika i učitelja na navedene natječaje što jednim dijelom potvrđuje pretpostavku da učitelji otočkih škola više njeguju zavičajni govor u nastavi od učitelja grada Splita i okolice.

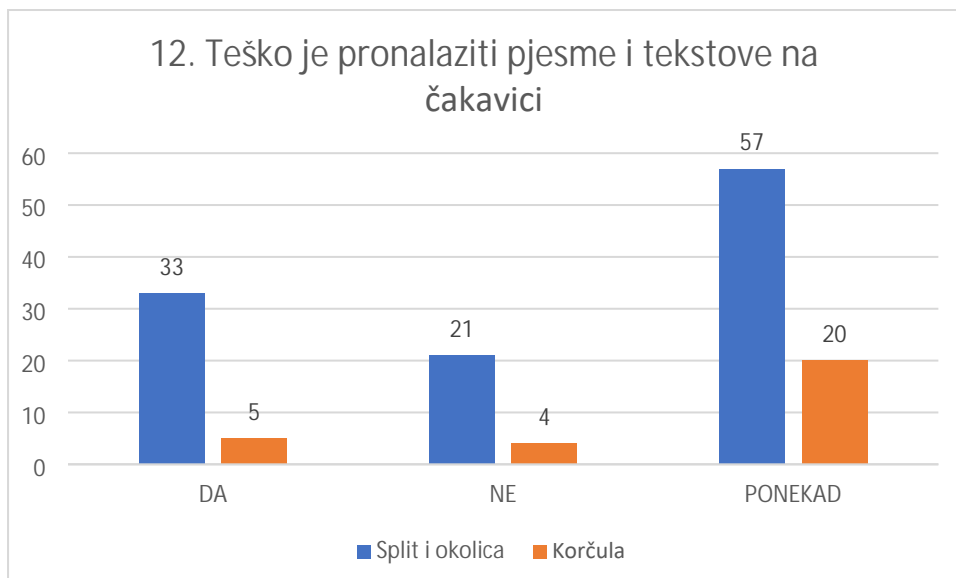
Slika 10. Prikaz koliko učenici vole književnost na zavičajnom govoru

Iz grafikona je vidljivo da se 42% učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola te 59% učitelja s otoka Korčule izjasnilo da njihovi učenici vole književnost na zavičajnom govoru. 53% splitskih i 38% korčulanskih učenika uglavnom vole navedeno, dok se manji broj ispitanika (Split 5%, Korčula 3%) izjasnio da njihovi učenici ne vole književnost na zavičajnom govoru. Ovi podatci potvrđuju pretpostavku da se učenici otočkih škola više vole izražavati zavičajnim govorom s obzirom na to da gravitiraju manjoj i zatvorenijoj sredini koja je više sačuvala autohtoni zavičajni govor.

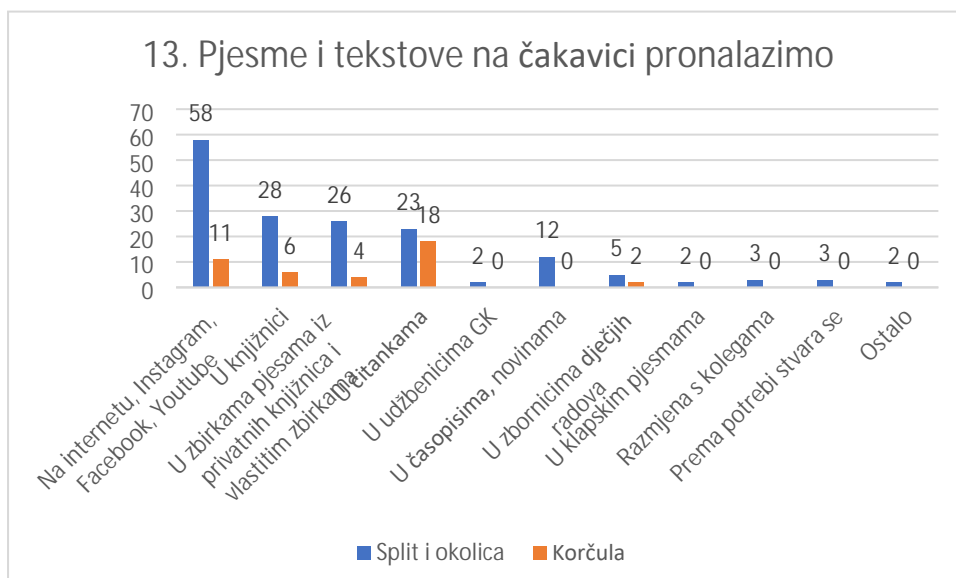
Slika 11. Prikaz zastupljenosti književnih tekstova na čakavici u čitankama

Najveći broj učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (77%) te otoka Korčule (79%) smatra da bi trebalo biti više književnih tekstova na čakavici u čitankama što je potvrdilo pretpostavku o tome da su pjesme čakavskih pjesnika nedovoljno zastupljene u školskim čitankama.

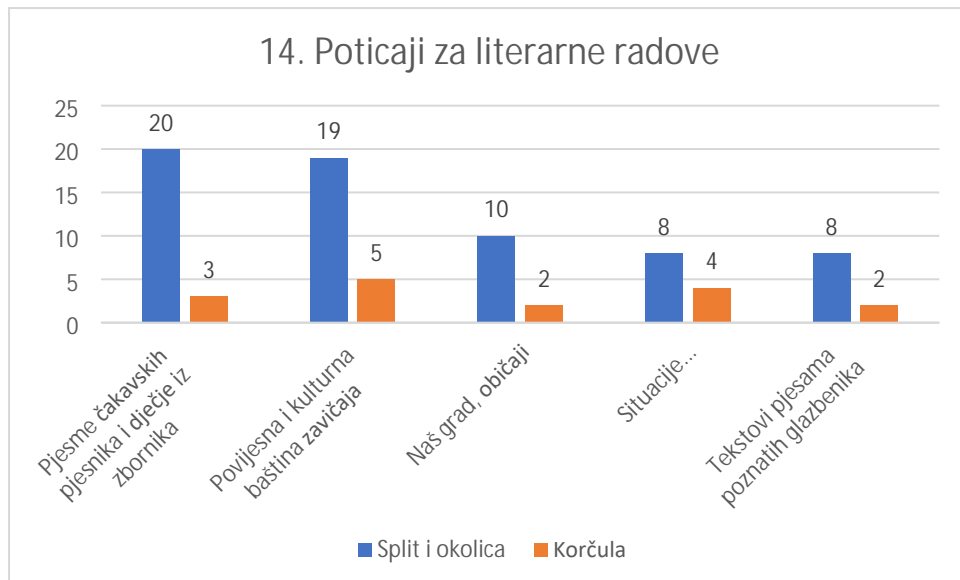
Slika 12. Prikaz koliko je teško učiteljima pronalaziti pjesme i tekstove na čakavici

Iz dobivenih rezultata vidljivo je da se 30% učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola te 17% onih s otoka Korčule izjasnilo da je teško pronalaziti pjesme i tekstove na čakavici, najveći broj njih (Split 51%, Korčula 69%) smatra da je to ponekad teško, dok se manji broj učitelja izjasnilo da nije teško pronalaziti pjesme i tekstove na čakavici (Split 19%, Korčula 14%). Usporedbom navedenih podataka uočava se da je pronalaženje tekstova na čakavici problem za učitelje obaju područja.

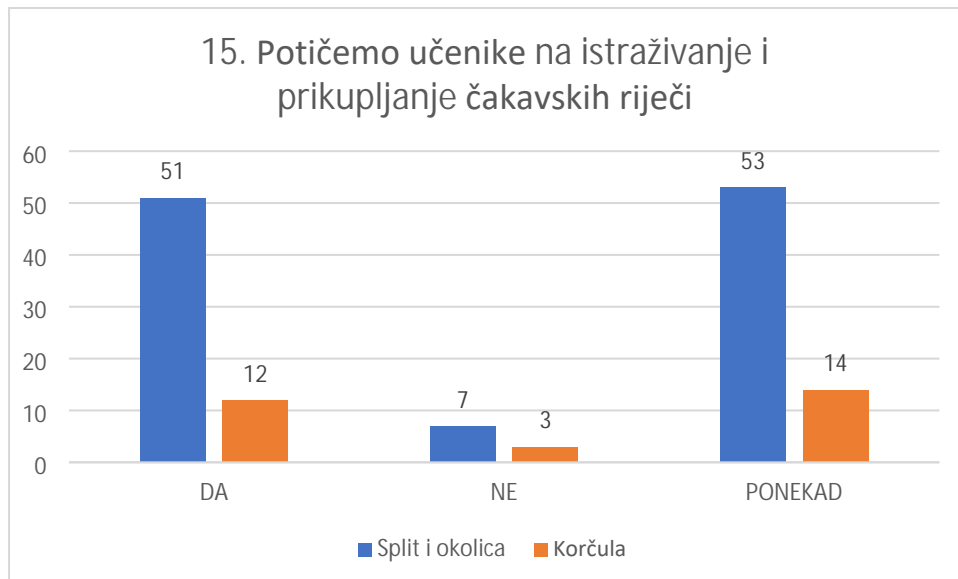
Slika 13. Prikaz gdje sve učitelji pronalaze pjesme i tekstove na čakavici

Najveći broj učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola ističe da pjesme i tekstove na čakavici pronalaze na internetu i društvenim mrežama poput Instagrama, Facebooka i Youtubea (39%), zatim u knjižnicama (19%), zbirkama pjesama čakavskih autora iz privatnih knjižnica i vlastitih zbirki (18%), u čitankama (15%) te raznim časopisima i novinama (8%). 28% korčulanskih učitelja pjesme i tekstove na čakavici također pronalaze na internetu, 16% njih u knjižnicama, 10% u zbirkama pjesama čakavskih autora iz privatnih knjižnica i vlastitih zbirki, 46 % u čitankama i 6% u časopisima i novinama.

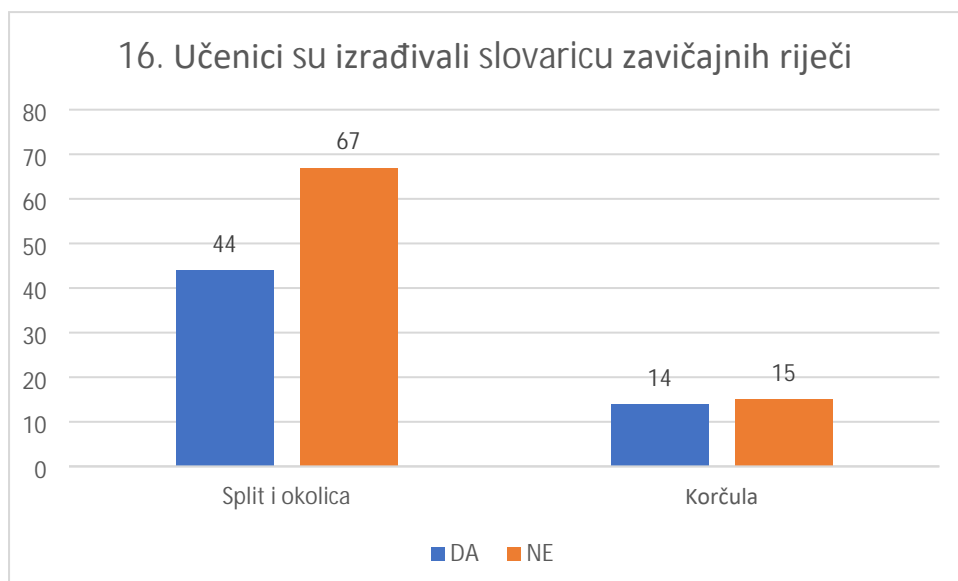
Slika 14. Prikaz poticaja za literarne radove

Najveći broj učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (31%) navodi da su im najčešće poticaj za pisanje literarnih radova pjesme čakavskih pjesnika i dječje pjesme iz različitih zbornika, zatim povijesna i kulturna baština zavičaja (29%), podjednak postotak odnosi se njihov grad i običaje te tekstove pjesama poznatih glazbenika (16%). Povijesna i kulturna baština najveći su poticaj za literarno stvaralaštvo u korčulanskim školama (31%), zatim situacije iz svakodnevnog života (25%), pjesme čakavskih pjesnika i dječje pjesme iz različitih zbornika (19%), 13% tekstovi pjesama poznatih glazbenika te njihov grad i običaji (12%).

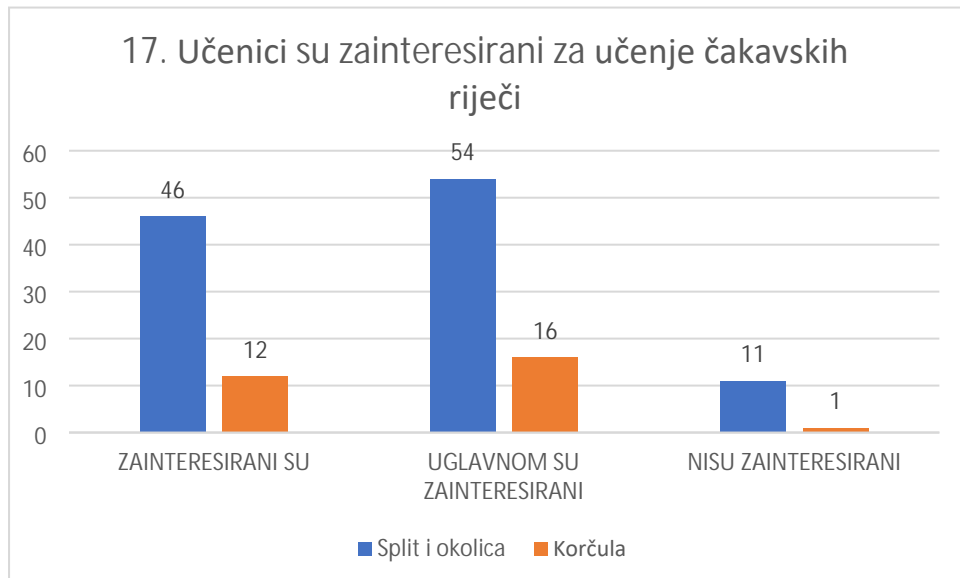
Slika 15. Prikaz koliko učitelji potiču učenike na istraživanje i prikupljanje čakavskih riječi

Učitelji razredne nastave grada Splita i okolnih škola te otoka Korčule izjašnjavaju se u velikom broju da ponekad potiču ili da potiču svoje učenike na istraživanje i prikupljanje čakavskih riječi dok se manji broj njih (Split i okolica 6%, Korčula 10%) izjašnjava da ne potiču svoje učenike na isto. Ovaj podatak ohrabruje jer je iz toga vidljivo da se na oba područja njeguje čakavski izričaj u smislu prikupljanja zavičajnih riječi, bogaćenja učeničkog rječnika i očuvanja leksičkog blaga.

Slika 16. Prikaz koliko su učitelji poticali svoje učenike u izradi slovarice zavičajnih riječi

Natpolovičan broj učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola (60%) te otoka Korčule (52%) izjasnilo se da nisu s učenicima izrađivali slovaricu zavičajnih riječi. Navedena brojka govori u korist otočkih učitelja kod kojih se gotovo polovina ipak bavila tom korisnom i zanimljivom aktivnošću.

Slika 17. Prikaz koliko su učenici zainteresirani za učenje čakavskih riječi

Podjednak postotak učitelja razredne nastave obaju područja (41%) zadovoljno je zainteresiranošću svojih učenika za učenje čakavskih riječi ili kažu da su učenici uglavnom zainteresirani (Split i okolica 49%, Korčula 55%). Na korčulanskom području samo 4% učenika prema dobivenim rezultatima nije zainteresirano, a na splitskom i okolnom području 10%. To potvrđuje pretpostavku da se učenici otočkih škola više vole izražavati zavičajnim govorom.

Zaključak

Rezultati istraživanja uglavnom su potvrdili postavljene pretpostavke. Dobiveni podatci su ohrabrujući jer ukazuju na veliku zastupljenost čakavštine u splitskim, okolnim i korčulanskim školama. Učitelji u velikoj mjeri potiču učenike na stvaralačko izražavanje, istraživanje, prikupljanje čakavskih riječi i izradu zavičajne slovarice te su uglavnom zadovoljni zainteresiranošću učenika za učenje zavičajnoga govora.

Treba naglasiti da se neki rezultati ne podudaraju s pretpostavkom o tome da učitelji otočkih škola u nastavi više njeguju čakavicu od učitelja splitskih i okolnih škola. Podatci ukazuju da je kod splitskih učitelja veća zastupljenost onih koji obrađuju pjesme i tekstove na čakavici te ih koriste kao poticaj za likovno i glazbeno stvaralaštvo u odnosu na učitelje s otoka

Korčule. S druge strane treba istaknuti da je neznatno veći broj korčulanskih ispitanika poticao učenike na stvaralački rad pisanjem pjesama ili sastavaka na čakavici te slanjem istih na čakavske natječaje u odnosu na učitelje Splita i okolice.

Pretpostavka da se učenici otočkih škola više vole izražavati zavičajnim govorom je potvrđena jer pripadaju području koji u svakodnevnoj komunikaciji više njeguje i koristi izvorni zavičajni govor.

Učitelji obaju područja slažu se s pretpostavkom da bi čakavski tekstovi trebali biti više zastupljeni u školskim čitankama. Veći dio njih ističe da ih je teško pronalaziti te se snalaze na različite načine kako bi došli do istih. Kao poticaj za pisanje literarnih radova učitelji splitskog područja najviše se služe pjesmama čakavskih pjesnika i dječjim pjesmama iz različitih zbornika dok korčulanski učitelji poticaj traže u povijesnoj i kulturnoj baštini zavičaja.

Najveći broj učitelja razredne nastave grada Splita i okolnih škola te otoka Korčule interpretirali su književna djela čakavskog pjesnika Tonča Petrasova Marovića jer se njegove pjesme Šporki Roko, Snig u Splitu i književni tekst Mara Krpašinka nalaze u čitankama. Učitelji s otoka Korčule u svome radu koriste pjesme i tekstove lokalnih, otočkih čakavskih pjesnika što je različito u odnosu na splitske ispitanike.

Većina anketiranih učitelja ističe zadovoljstvo zainteresiranošću svojih učenika za učenje čakavskih riječi kroz različite aktivnosti što potvrđuje potrebu i smisao njegovanja čakavskoga izričaja u našim školama.

Na samom kraju treba istaknuti da značajnu ulogu u poticanju učenika na očuvanje zavičajnoga govora imaju prije svega učitelji, a zatim kao potpora i njihovi roditelji. Zajedničkim radom i suradnjom razvijaju kod učenika interes i ljubav za kulturno tradicijsko rječničko blago koje je spona između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti novih naraštaja čakavskih govornika.